

(НЕ) ВТРАЧЕНЕ ПОКОЛІННЯ

ЦЕНТР
СУСПІЛЬНОГО
КОНТРОЛЮ

МРІЯ

Фото: ukrinform.ua

ВТРАЧЕНЕ ПОКОЛІННЯ ЧИ НОВА НАДІЯ УКРАЇНИ?

ЦЕНТР
СУСПІЛЬНОГО
КОНТРОЛЮ

МРІЯ

Історія вчить нас, що під час та після кожної великої війни виникає так зване «втрачене покоління». Люди, які пережили травмуючий досвід участі в активних бойових діях, і після демобілізації відчувають себе дезорієнтованими і не пристосованими до мирного життя.

У поєднанні із труднощами, які виникають унаслідок ПТСР, контузій тощо, це може призвести до серйозного соціального напруження. Зокрема до росту рівня злочинності, частіших випадків насильства, схильності ветеранів до алкоголізму та суїциду внаслідок відчуття «виключеності» із громади.

До «втраченого покоління» ветеранів можна сміливо доєднати і значну кількість волонтерів, які так само вклали забагато душевних і фізичних сил в боротьбу за країну і відчувають глибоку несправедливість, коли стан справ у країні не відповідає цим зусиллям.

В ідеалі, проблемами цих людей має займатися держава на мікро- і макро-рівні. Від формування місцевих центрів адаптації до глобальних програм, розроблених міністерством у справах ветеранів, законодавчими органами тощо.

Та ми живемо в неідеальному світі, в якому відповідальні інституції виявляються недостатньо відповідальними. Українське Міністерство у справах ветеранів тривалий час виявляло слабку результативність у впровадженні своїх завдань. Лише з приходом нового керівництва у 2024 році стали помітні позитивні зміни. Підтримка ветеранів в Україні здійснюється законодавцями та регуляторними органами часто безсистемно і фрагментарно, замість належного стратегічного підходу.

Та ми вважаємо, що Україна – унікальна країна, яка вже неодноразово довела світові свою готовність приймати найсерйозніші виклики долі. Особливо, коли в цьому їй допомагає міжнародна спільнота.

Отже, виклик долі для України воєнних та повоєнних років – це величезна кількість травмованих війною учасників бойових дій та дотичних до них людей: членів їхніх родин, волонтерів.

Небезпека в цьому виклику – соціальна напруга та надзвичайне навантаження на державний бюджет, адже держава обіцяє ветеранам певні пільги чи винагороду за участь у активному захисті країни (виплати, земельні ділянки тощо).

З огляду на те, що за прогнозами аналітиків по закінченню війни кількість ветеранів орієнтовно становитиме **більше двох мільйонів людей**, забезпечення кожному із них достойної винагороди може стати для держбюджету непідйомною задачею.

Особливо якщо держава послугуватиметься досвідом минулих воєн і робитиме із ветеранів почесних, але неадаптованих до мирного життя пенсіонерів.

То що необхідно для того, аби ветерани адаптувалися, не відчували себе виключеними із мирного суспільства, були мотивованими і при цьому продовжували приносити величезну користь державі? **Рішення в одному слові: це слово –**

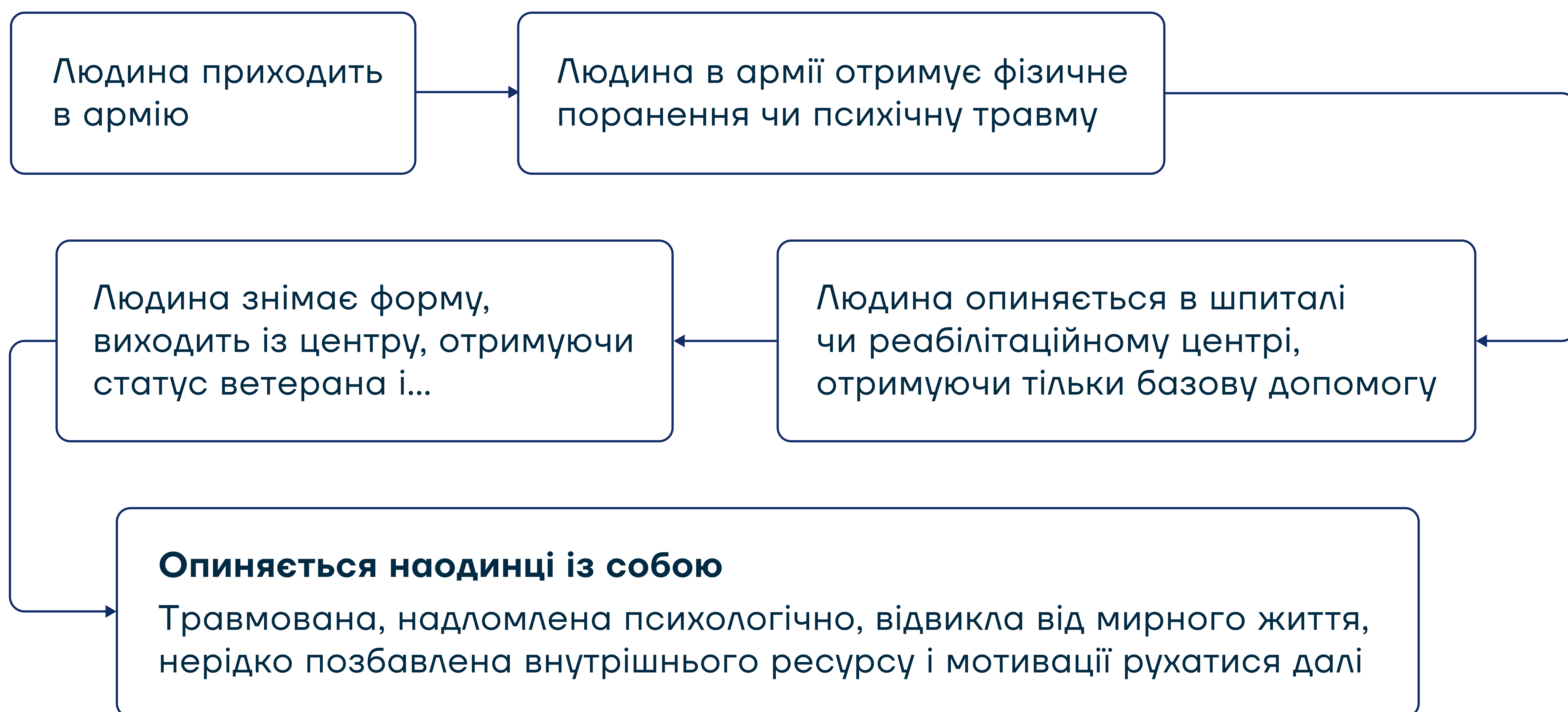
ДІЯЛЬНІСТЬ

Ветерани мають бути зайняті поважною, корисною для себе і вагомою для суспільства **ДІЯЛЬНІСТЮ**

ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ З ВЕТЕРАНОМ ЗАРАЗ? ЦЕ ДОСИТЬ ТИПОВИЙ ШЛЯХ

Саме результатом цієї самотності і стають алкоголізм, наркоманія, суїцидальні думки, випадки насильства у родині чи агресії до оточуючих. Але насправді все це – результат бездіяльності. Бездіяльності як держави, так і самого ветерана.

Різниця у тому, що діяльність держави щодо ветерана має бути ініційована самою державою (на жаль, цього не відбувається).

А ось діяльність ветерана – це те, що має бути запропоновано йому ззовні. Людина, втомлена від війни, має отримати просту і зрозумілу мапу дій. Людина, втомлена від війни, не відчуває цінності життя в цілому і цінності власного життя зокрема. Вона потребує алгоритму **ДІЙ** і запропонованої **ДІЯЛЬНОСТІ**, яка знову зробить ветерана цінним для самого себе – і надзвичайно цінним для суспільства.

НАША МЕТА

Розробити, створити і впровадити унікально комфортний юзер-френдлі алгоритм **ДІЯЛЬНОСТІ**, валідний для кожного ветерана. Такий, що враховуватиме особливості його бойового досвіду, фізичної та психологічної форми.

Це важливе завдання є однією із базових засад відбудови України після війни з російською федерацією. Воно вимагає комплексного підходу та підтримки з боку суспільства та держави.

ПОГЛЯД ІЗ СЕРЕДИНИ

Різноманітні міжнародні організації та фонди багато років сприяють реабілітації та інтеграції ветеранів в різних країнах. Проте їхній досвід не завжди може бути релевантним в Україні, яка є країною контрасту: з одного боку, сучасною та відносно розвинутою технічно, з іншого – на жаль, відсталою у багатьох аспектах соціального добробуту, прав людини, системи охорони здоров'я та інших сфер. При цьому, українські військові переживають специфічний для сучасного світу досвід повномасштабної війни на своїй території, і він не може бути релевантним досвіду участі військових з інших країн у миротворчих операціях.

Алгоритми адаптації, які підходять, наприклад, для американського ветерана, захищеного морально і матеріально на рівні держави і громади, можуть не підходити для українського ветерана. Радити ветерану із ПТСР звернутися до психолога логічно, але уявіть, що ця людина внаслідок бойових дій втратила дім, її рідні загинули або знаходяться у вимушеній еміграції, вона має проблеми із травмами і каліцтвом і при цьому не має постійного джерела прибутку, можливо, паралельно має також проблеми із оформленням відповідних документів. Нерідко у українського ветерана не задоволені найбазовіші потреби у вигляді безпеки, житла, харчування, лікування – навряд йому актуальні методи допомоги, на які опираються військові США, Британії чи Німеччини.

Отже, державні та міжнародні організації та фонди, які бажають включитися у допомогу українським ветеранам, мають обов'язково враховувати поточні (що мають тенденцію до змін) реалії України в умовах війни і в умовах недосконалості соціальної, медичної та законодавчої сфери.

НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕТЕРАНІВ

Діяльність ветеранів, яка стане їхнім шляхом до адаптації, повинна бути не відірваною від ситуації в країні, а навпаки – відповідати актуальним запитам та зменшувати соціальну напругу у суспільстві. Шлях реабілітації країни і ветерана має бути поєднаним синергічним процесом.

Для цього необхідно розуміти характер потреб ветеранів – і водночас запитів суспільства та ринку.

Наведемо приклади актуальних проблем і запитів, які могли б стати сферою застосування потенціалу ветеранів.

1	ІНКЛЮЗІЯ
Проблема	Сьогодні в Україні інфраструктура та інституції не адаптовані для інклюзивності громадян із фізичними та психічними вадами, кількість яких внаслідок бойових дій драматично збільшилася.
Рішення	Формування з ветеранів із відповідними проблемами груп, які аналізують законодавство щодо інклюзії і формують список необхідних змін. Залучення ветеранів до контролю інклюзивності в регіонах та до створення мобільних груп для виконання інклюзивного законодавства. Створення хабів та офісів як для відповідних ветеранських груп, так і для проведення освітніх кампаній і заходів із підвищення свідомості громадян щодо питань інклюзії.
Результат	Забезпечення рівних можливостей для громадян із особливими потребами. Покращення соціальної справедливості, що в свою чергу зменшить напругу у суспільстві. Зменшення соціальної та матеріальної відмежованості ветеранів та інших людей з особливими потребами, можливість для них працювати і бути частиною економічного активу країни, а не тільки навантаженням на бюджет. Створення позитивного середовища для розвитку розмаїття, рівності і толерантності.

2	МІНІСТЕРСТВО ВЕТЕРАНІВ
Проблема	Сьогоднішнє українське Міністерство у справах ветеранів тільки починає ставати важливим рушієм вирішення купи актуальних потреб українського суспільства. Проте Мінветеранів наразі вкрай обмежене у виконанні державної політики.
Рішення	Створення офісів для спеціальних ветеранських груп, які особисто братимуть активну участь в роботі Міністерства ветеранів. Це гарантує реалізацію насправді важливих для ветеранів проектів, а також забезпечить пошук нових, не відірваних від реальності можливостей та механізмів задоволення ветеранських потреб. Фактично, ветерани мають стати на певний час милицями, які допоможуть інституції трансформуватися та підхопити ті проекти, котрі міністерство наявним кадровим потенціалом не здатне вирішувати.
Результат	Позитивна трансформація цілого відомства, можливість отримати реальну експертизу від інсайдерів. Поява органу, який насправді допомагає мільйонам людей отримати актуальну допомогу, при цьому оптимізує витрати держави на відомство і працює над інтеграцією ветеранів у суспільне та економічне життя країни.

3	ЗЕМЕЛЬНЕ ПИТАННЯ
Проблема	Держава обіцяє ветеранам безкоштовне виділення значних масивів землі, проте ці обіцянки виглядають несумісними з реальними можливостями державного фонду.
Рішення	Розробка й прийняття законів та програм, спрямованих, наприклад, на добровільну монетизацію пільг, на заміну їх на інвестиції чи на пільги для відкриття бізнесу тощо. Залучення незаангажованих міжнародних спеціалістів для допомоги у створенні відповідного законодавства.
Результат	Зменшення конкуренції ветеранів за земельний фонд, зменшення незадоволення та соціальної напруженості між громадянами. Зменшення корупційних ризиків, пов'язаних з непрозорим розподілом землі.

4	ВETERАНСЬКИЙ БІЗНЕС
Проблема	Велика кількість ветеранів бажає розпочати власний бізнес, але зіштовхується із погано пропрацьованим відповідним законодавством.
Рішення	Створення відповідних робочих груп для пропрацювання та адвокатування законодавчих змін, які дійсно полегшують відкриття і ведення бізнесу для ветеранів, надають їм вигідні позики та інвестиції для власної справи. (Наразі існують тільки два законопроекти щодо ветеранського бізнесу. Один з них, який вже пройшов перше читання, передбачає надання статусу ветеранського бізнесу навіть колишній дружині ветерана, що може призвести до численних зловживань).
Результат	Підвищення кількості успішних підприємств, створених ветеранами, що сприятиме розвитку місцевих громад та загальному економічному зростанню країни. Прикладів успішного ветеранського бізнесу в Україні є певна кількість, проте це має стати не поодинокими випадками, а системою. Водночас, шахраї та нечесний бізнес не зможуть скористатися пільгами і дотаціями для ветеранів.

5	ПРАВА ВETERANІВ
Проблема	Відсутність ефективного механізму залучення ветеранів до процесів прийняття рішень на місцевому рівні щодо захисту їхніх прав.
Рішення	Створення при Радах всіх рівнів (міські, обласні, ОТГ) дорадчого органу з ветеранів, який буде відстоювати права та інтереси цієї соціальної групи. Цей орган буде забезпечувати представництво ветеранів у важливих суспільних діалогах, сприяти розробці ефективних заходів підтримки. Кандидати до рад можуть обиратися через відкрите Інтернет-голосування.
Результат	Забезпечення активної участі ветеранів у вирішенні важливих питань на місцевому рівні. Ініціювання змін в законодавстві та створення програм для підтримки ветеранів, не відірваних від реалій їхнього життя, а втілених з урахуванням їхніх потреб і думок. Підвищення рівня обізнаності ветеранів щодо власних прав.

6	БРАК СПЕЦІАЛІСТІВ
Проблема	Через війну і мобілізацію в Україні спостерігається брак технічних спеціалістів, також є великий запит на відбудову зруйнованого житла та інфраструктури.
Рішення	Перекваліфікація ветеранів за адаптованою програмою проф-тех коледжів, розширення мережі таких закладів, доступ ветеранів до навчальних програм у сфері техосвіти, будівництва, побудови та відновлення інфраструктури та енергетики. Це може бути втіленим як через залучення до організації курсів для ветеранів промислових компаній (що згодом зможуть найняти студентів в якості кваліфікованих робітників), так і через створення курсів за допомогою меценатів, грантових організацій, волонтерів.
Результат	Забезпечення країни кваліфікованими спеціалістами, розвиток інновацій, економічне зростання, підвищення конкурентоспроможності українських фірм за рахунок кваліфікованих кадрів, забезпечення ветеранів достойною роботою та зарплатою, їхня включеність у колектив.

7	КОНТРОЛЬ КОШТІВ, ВИДІЛЕНИХ НА ВІДБУДОВУ
Проблема	На відбудову пошкоджених армією РФ об'єктів виділяються великі кошти, але немає достатньо потужної системи контролю щодо розподілу та освоєння цих грошей.
Рішення	Організація курсів, на яких ветерани зможуть отримати базові правові та аналітичні навички для створення мобільних бригад із моніторингу відбудови пошкоджених війною об'єктів.
Результат	Ефективний нагляд за коштами, спрямованими на відбудову. Підвищення довіри населення до розподілу коштів у межах громад. Зростання рівня прозорості та відкритості у процесі відбудови, що сприятиме більш швидкому відновленню інфраструктури. Викриття точок виникнення корупції.

8	РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ
Проблема	Наразі ветерани недостатньо представлені у суспільних обговореннях та процесах прийняття рішень (зокрема, щодо інтересів самих ветеранів), хоча мають на це очевидне моральне право.
Рішення	Створення ветеранського медіа-ресурсу, що об'єднає ветеранів та допоможе їм активніше впливати на формування політики, спрямованої на підтримку та захист їхніх інтересів.
Результат	Забезпечення впливу ветеранів у суспільстві, посилення уваги до їхніх проблем і запитів, пришвидшення прийняття рішень щодо вирішення цих проблем, стимулювання співпраці між ветеранами та іншою частиною суспільства.

9	СИМВОЛІКА ТА ВШАНУВАННЯ
Проблема	Відсутність коректно та етично розроблених загальнонаціональних символічних елементів для вшанування пам'яті загиблих бійців ЗСУ.
Рішення	Залучення ветеранів до прийняття рішень на муніципальному рівні з питань вшанування пам'яті загиблих побратимів та посестер є важливим кроком до створення більш інклюзивного та шанобливого суспільства. Це надає ветеранам можливість вагомо впливати на рішення щодо встановлення пам'ятників, вибору місць для військових кладовищ, а також відзначення важливих дат і подій. Таке залучення не лише допоможе гідно вшанувати пам'ять героїв, але й зменшить соціальну напругу, надаючи можливість активного впливу під час процесу горювання.

10	БУТИ ПОЧУТИМ
Проблема	Більшість ветеранів не мають можливостей висловити свої думки та поділитися пережитим на війні досвідом через літературну творчість. Водночас подібне літературне надбання має велику ідеологічну та культурну цінність для теперішнього соціуму та майбутніх поколінь. Сьогодні ветеранські видання здебільшого організовуються та фінансуються як окремі приватні ініціативи.
Рішення	Створення видавництва, яке надасть можливість письменникам-ветеранам публікувати свої книжки; створення літературних та видавничих курсів, що допоможуть ветеранам створювати та видавати власні твори. Створення осередків арт-терапії для підтримки психічного здоров'я та творчого розвитку ветеранів через письменницьку майстерність. Допомога ветеранам на всіх рівнях видавництва (дизайн, переклад, редактура, презентації, участь в книжкових виставках, зустрічі із читачами).
Результат	Покращення психологічного стану ветеранів через творчий процес та можливість вираження своїх думок і переживань. Збільшення рівня розуміння суспільством війни та її наслідків. Створення культурної платформи для подальшого розвитку літератури, важливої для патріотичного виховання молоді.

ВЕТЕРАНИ У РАДАХ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ

Одним із способів залучення ветеранів до громадської діяльності є їхня участь у контролюючих органах громадськості.

Створення навчальної програми з антикорупційної освіти для ветеранів допоможе їм інтегруватися у суспільні процеси, водночас збільшить довіру громадян до певних інституцій, за якими ветерани наглядатимуть в якості представників громадського контролю.

Враховуючи великий запит українців на подолання корупції та високий рівень довіри до ветеранів, програма дозволить ветеранам відчувати суспільну значимість, зрозуміти, що вони дійсно впливають на позитивні зміни у країні через діяльність в громадських радах.

ЗАВДАННЯ, ЯКІ ВИРІШУЮТЬСЯ

1. Інтеграція ветеранів у суспільні процеси.
2. Збільшення довіри населення до інститутів.
3. Розширення суспільного контролю та фокусу уваги на антикорупційних питаннях.
4. Підвищення грамотності ветеранів у сфері антикорупції, у знанні законів та власних прав.
5. Збільшення суспільного резонансу нагальних питань.

ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЛАНУ ЗАЛУЧЕННЯ ВЕТЕРАНІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ В ЯКОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ ГРОМАДСЬКОСТІ

1

НАВЧАННЯ

1. Необхідно визначити початкові точки взаємодії з ветеранською спільнотою. Починаючи від шпиталів, лікарень та реабілітаційних центрів до ветеранських хабів та інформаційних стендів у банках, місцях оформлення документів тощо. Це має бути не односторонній зв'язок (ветеран сам бачить оголошення про програму і зв'язується із її представниками): необхідно дати зрозуміти ветерану, що про нього піклуються, що йому пропонують готові комфортні рішення, що в ньому є потреба, навіть коли через поранення чи каліцтво йому може здаватися, що він втратив усі перспективи.
2. Визначення проблем та потреб ветеранів. Спеціально підготовлені опитування, в тому числі, адаптовані під людей із проблемами зору, слуху, рухового апарату.
3. Напрацювання підготовчого курсу з антикорупційної освіти. Підготовка лекторів та проведення серії лекцій для ветеранів.
4. Створення бази кадрового резерву ветеранів, зацікавлених у громадській активності.
5. Проведення всеукраїнських форумів та тренінгів для ветеранів.

2

НАПРАЦЮВАННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН

1. Вивчення та аналіз іноземного досвіду адаптації ветеранів.
2. Розробка та напрацювання необхідних змін в законодавстві, зокрема, щодо суспільного контролю.
3. Проведення адвокаційних кампаній для підтримки законодавчих змін.
4. Прийняття та впровадження цих змін.
5. Проведення форумів та лекцій щодо нових можливостей згідно із нововведеннями у законодавстві.

3

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМ НА МІСЦЯХ

1. Розробка дорожніх мап та методичних рекомендацій для ветеранів.
2. Розповсюдження інформації про програму серед громадськості.
3. Публічні обговорення.
4. Формування списків ветеранів-делегатів до рад громадського контролю.
5. Підтримка обранців на всіх рівнях під час голосувань.
6. Проведення регулярних тренінгів з отриманням зворотного зв'язку від ветеранської спільноти.
7. Формування горизонтальних зв'язків для вирішення спільних питань.

ЯКІ РЕЗУЛЬТАТИ МИ ПРОГНОЗУЄМО У ПЕРСПЕКТИВІ 5-7-10 РОКІВ ВНАСЛІДОК ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ?

1	Зростання участі ветеранів у суспільних процесах. Активізація ветеранів у різних сферах громадської діяльності, таких як участь у суспільних обговореннях, ініціативах та проектах з антикорупційного спрямування.
2	Зростання рівня довіри громадян до інститутів. Ветерани, які пройшли навчання з антикорупційної освіти, стають активними агентами змін у своїй громаді. Їхні дії сприяють підвищенню довіри громадян до органів влади, державних та громадських структур.
3	Посилення суспільного контролю та збільшення уваги до антикорупційних питань. Участь ветеранів у громадських обговореннях та ініціативах допомагає збільшити обізнаність громад про проблеми корупції, активізувати суспільний контроль над діяльністю влади на всіх рівнях, від селищ та невеликих міст до міст-мільйонників.
4	Зниження рівня корупції завдяки антикорупційній грамотності великої кількості ветеранів, їхньому внутрішньому нетворкінгу та каналів зворотного зв'язку з іншими небайдужими громадянами.
5	Створення великої кількості громадських рад та рад громадського контролю. Можливість ветеранів брати участь у прийнятті стратегічних та політичних рішень, важливих для країни.
6	Підтримка та зростання у суспільстві поваги до ветеранів, як до героїв війни із РФ та активістів громадського сектору в мирний час.
7	Тримання у фокусі потреб ветеранів, підтримка ініціатив, запропонованих ветеранами або втілених завдяки їхньому впливу.
8	Рівень задоволення ветеранів від процесу участі в громадських радах та вирішення суспільних проблем через цей механізм.

Розробка актуальної програми інтеграції ветеранів у суспільство – один із механізмів, необхідних для подолання соціальних та економічних викликів, з якими Україна зіштовхнулася в результаті російської агресії. Ця програма має стосуватися не тільки захисту прав ветеранів та питань їхньої реабілітації, але й сприяти ефективному поверненню учасників бойових дій до мирного життя, їхній участі в громадських, політичних та економічних процесах країни. Аби ветерани не відчували відірваності від соціуму, не фокусувалися на переживанні травматичного досвіду, не опинялися сам на сам із відчуттям несправедливості, залежностями чи суїцидальними думками, вони мають бути постійно зайняті діяльністю. Ця діяльність буде запорукою як власного добробуту ветеранів, так і їхнього соціального схвалення.

Важливою складовою майбутньої програми має стати, зокрема, залучення ветеранів до органів антикорупційного контролю, як досвідчених та мотивованих громадян, що мають високий ступінь довіри у суспільстві.

Програма повинна стати одним із важливих рушіїв для забезпечення економічної та психологічної стабільності України. Забезпечення ветеранів різноманітними можливостями для індивідуального розвитку, громадської активності, самовираження має потенціал як для соціального, так і для економічного покращення ситуації в Україні протягом років повоєнного відновлення.

